

Cmentarz z I wojny światowej nr 101 w Libuszy

Program prac konserwatorskich

Opracował : mgr Marek Sawicki

Kraków, listopad 2015 r.

SPIS TREŚCI

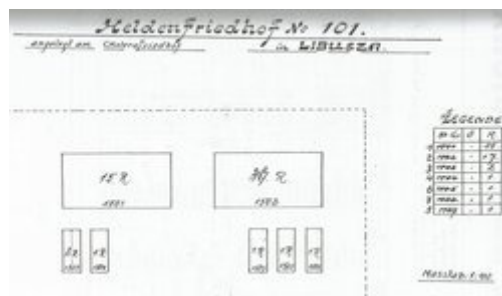
Karta tytułowa obiektu	s. 3
Rys historyczny i opis	s. 4
Stan zachowania	s. 5
Wnioski i założenia konserwatorskie	s. 8
Proponowane postępowanie konserwatorskie	s. 9

KARTA TYTUŁOWA OBIEKTU.

Nazwa obiektu :	Cmentarz z I wojny światowej nr 101
Lokalizacja :	Libusza (działka nr 695) w gminie Biecz, powiat gorlicki
Czas powstania:	Maj 2015 r.
Autor:	Hans Mayr
Wpis do rejestru zabytków:	A- 1371/M
Właściciel:	Skarb Państwa
Opracowanie programu prac konserwatorskich	Marek Sawicki, ul. Studencka 7a/6, 31-116 Kraków. tel. (0-12) 423 06 34. + 48 606 169 889 e- mail: konsaw@poczta.onet.pl

Rys historyczny i opis

Cmentarz wojenny nr 101 w Libuszy jest zabytkowym cmentarzem z I wojny światowej, zaprojektowanym przez Hansa Mayra, utworzonym w maju 1915 r. Cmentarz o pow. 98 m² położony jest wśród pól uprawnych, w południowo - zachodniej części wsi, prawdopodobnie w miejscu starego cmentarza cholerycznego. Pochowano na nim nieznanych 51 żołnierzy z armii rosyjskiej. W celu poprawnego odtworzenia pierwotnego układu i rodzaju mogił należy dokonać analizy materiałów archiwalnych i opracować dokumentację historyczno - odtworzeniową oraz uzgodnić ją z WUOZ.

Ryc. Nr 1 Archiwalny plan cmentarza nr 101 w Libuszy (z publikacji J. Drogomir, Polegli w Galicji Zachodniej 1914-1915 (1918), T. 1, Tarnów 1999, s. 496.

Zbudowany na planie prostokąta, pierwotnie otoczony był drewnianym sztachetowym płotem wypełniającym przestrzeń pomiędzy betonowymi słupami. Elementem głównym był wysoki, drewniany krzyż centralny typu "rosyjskiego" z dwuspadowym zadaszeniem osadzony na niskim, kamiennym cokole – patrz zdj. arch.

Ryc. Nr 2 Stan cmentarza w latach 20 –tych (<https://www.geocaching.com>)

Stan zachowania

Obecnie cmentarz ogrodzony jest zniszczonymi ahistorycznymi (współczesnymi) elementami metalowymi rozpiętymi pomiędzy 13 betonowymi słupami, na podmurówce, zachowanymi prawdopodobnie z pierwotnego ogrodzenia. Brak furtki oraz kilku wypełnień pomiędzy słupami. Betonowe słupy oraz podmurówka mają zniszczoną powierzchnię, w dużej części wymagają wypoziomowania.

Fot. Nr 1 Aktualny stan ogrodzenia
(fot. A. Dymek MUW w Krakowie, wrzesień 2015r.)

Fot. Nr 2 Zniszczenia ogrodzenia za dębem rosnącym na osi wejścia (fot. A. Dymek MUW w Krakowie, wrzesień 2015 r.)

Krzyża centralnego brak, zachowały się jedyne resztki kamiennego postumentu, położone obok rosnącego dębu. Dąb ten rozrastającymi się korzeniami niszczy znajdujący się za nim fragment ogrodzenia.

Fot. Nr 3 Pozostałości po cokole krzyża centralnego (fot. A. Dymek MUW w Krakowie, wrzesień 2015 r.)

Ponadto zachowały się cztery duże, żeliwne krzyże dwuramiennie z wieńcem dębowym, na betonowych cokołach, jeden z nich urwany poniżej ramion krzyża.

Fot. Nr 4 Fragment ułamanego krzyża zamontowanego na prętach (fot. A. Dymek MUW w Krakowie, wrzesień 2015 r.)

Fot. Nr 5 Stan zachowania krzyży (fot. A. Dymek MUW w Krakowie, wrzesień 2015 r.)

Wnioski i założenia konserwatorskie

Należy w maksymalny możliwy sposób przywrócić cmentarzowi wygląd historyczny poprzedzając prace uporządkowaniem zieleni (na podstawie odrębnego pozwolenia konserwatorskiego). Należy rozważyć wycięcie dębu rosnącego przy ogrodzeniu na osi wejścia na cmentarz. Pozostałe prace powinny obejmować:

- Konserwację i wypoziomowanie betonowych elementów ogrodzenia z koniecznym zakresem przemurowań i opracowaniem powierzchni z dekoracyjną fakturą imitującą „groszkowanie” obwiedzioną „listwami” tzw. szlaku krakowskiego
- Odtworzenie drewnianych elementów ogrodzenia wraz z furtką. Z uwagi na brak dokładnego opisu cmentarza w wydawnictwie Brocha oraz brak fotografii archiwalnych z okresu bezpośrednio po powstaniu cmentarza proponuje się zastosowanie rozwiązania opartego o analogie zaczerpnięte z innych cmentarzy. Przed przystąpieniem do prac rysunki wykonawcze należy uzgodnić z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.
- Konserwację betonowych cokołów pod krzyże,
- Konserwację zachowanych krzyży z odtworzeniem uszkodzonego,
- Odtworzenie krzyża centralnego,
- Odtworzenie układu mogił i miejsc posadowienia krzyży, które powinno zostać poprzedzone analizą dokumentów archiwalnych.

Prace przy odtworzeniu brakującej części jednego z krzyży, lub jego pełna rekonstrukcja powinny zostać wykonane w oparciu o krzyże zachowane. Po przeprowadzeniu kwerendy archiwaliów należy zwołać komisję konserwatorską, w celu ostatecznej akceptacji urządzenia wnętrza cmentarza (układ mogił, rodzaj krzyży).

Wykonanie i umieszczenie na nagrobkach tabliczek zostanie zrealizowane po zakończeniu prac konserwatorsko-remontowych i powinno być poprzedzone uzgodnieniem projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

Proponowane postępowanie konserwatorskie

I. Ogrodzenie

1. Odczyszczenie powierzchni betonu..
2. Usunięcie wtórnego zatarcia cementowego.
3. Przemurowanie i spionowanie wychylonych słupów .
4. Ewentualne iniekcje widocznych spękań zaprawą cementowo-piaskową.
5. Wykończenie powierzchni mineralną zaprawą firmową lub tradycyjną z doбором wypełniacza w postaci kruszywa czy piasku zwirowego o odpowiedniej granulacji z zastosowaniem zróżnicowania faktury :

wykonanie „listew” z dekoracją gradzinową (tzw. szlak krakowski) na wszystkich narożach słupów i „wypełnienia” w formie powierzchni z dekoracyjną fakturą imitującą „groszkowanie”, tak jak w oryginalnych słupach.

6. Wykonanie i montaż drewnianych elementów ogrodzenia w formie pionowych sztachet łączonych poprzecznymi listwami u góry i dołem _po uprzednim uzgodnieniu rysunków roboczych z WUOZ. (to samo dotyczy furtki) patrz wyżej

II. Krzyże metalowe

1. Demontaż krzyży jeśli zajdzie taka konieczność.
2. Usunięcie ewentualnych pozostałości nawarstwień malarskich metodą chemiczną przy użyciu past firmowych do usuwania powłok olejnych (takich jak Skansol, Remosol, Vitaw)
3. Usunięcie produktów korozji metodą strumieniowo-ścierną (np. przy użyciu agregatu Ce-Pe).
4. Doczyszczanie powierzchni mechanicznie szczotkami drucianymi.
5. Rekonstrukcja krzyża/krzyży w oparciu o zachowane wzory.
6. Zabezpieczenie powierzchni środkiem antykorozyjnym.
7. Pomalowanie farbą ftalową lub poliwinylową w kolorze czarnym matowym.
8. Wykonanie nowych betonowych cokołów.
9. Montaż krzyży.

III. Krzyż centralny - wykonanie rekonstrukcji zgodnie z projektem Tomasza Pruchnickiego wykonanym w 2005 r. dla cmentarza nr 92 w Gorlicach, stanowiącym załącznik do nin. Programu. Przed posadowieniem należy uzgodnić z WUOZ sposób rozwiązania kamiennego cokołu.

IV. Wnętrze

1. Opracowanie dokumentacji historyczno - odtworzeniowej
2. Uporządkowanie układu wnętrza zgodnie z dokumentacją.

